

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 14ης Ιουλίου 1994 *

Στην υπόθεση C-91/92,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Giudice conciliatore di Firenze (Ιταλία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Paola Faccini Dori

και

Recreb Srl,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία της οδηγίας 85/577/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1985, για την προστασία των καταναλωτών κατά τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος (ΕΕ L 372, σ. 31),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους Ο. Due, Πρόεδρο, G. F. Mancini, J. C. Moitinho de Almeida, M. Diez de Velasco και D. A. O. Edward, προέδρους τμήματος, Κ. Ν. Κακούση, R. Joliet (εισηγητή), F. A. Schockweiler, G. C. Rodríguez Iglesias, F. Grévisse, M. Zuleeg, P. J. G. Karpteyn και J. L. Murray, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

γενικός εισαγγελέας: C. O. Lenz

γραμματέας: H. von Holstein, αναπληρωτής γραμματέας,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- η Faccini Dori, εκπροσωπούμενη από τον Vinicio Premuroso, δικηγόρο Μιλάνου, και τις Annalisa Premuroso και Paolo Soldani Benzi, δικηγόρους Φλωρεντίας,
- η Recreb Srl, εκπροσωπούμενη από τις Michele Trovato, δικηγόρο Ρώμης, και Anna Rita Alessandro, δικηγόρο Φλωρεντίας,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Ernst Röder, Ministerialrat στο Ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικονομικών, και τον Claus-Dieter Quassowski, Regierungsdirektor στο ίδιο υπουργείο,
- η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους Βασίλειο Κοντόλαμο, αναπληρωτή νομικό σύμβουλο στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, και Παναγιώτη Αθανασούλη, δικαστικό πληρεξούσιο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους,
- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον καθηγητή Luigi Ferrari Bravo, προϊστάμενο της υπηρεσίας διπλωματικών διαφορών του Υπουργείου Εξωτερικών, επικουρούμενο από τον Marcello Conti, avvocato dello Stato,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον Lucio Gussetti, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας,

λαμβάνοντας υπόψη τις απαντήσεις που έδωσαν στο γραπτό ερώτημα του Δικαστηρίου:

- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους Ernst Röder και Claus-Dieter Quassowski,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Jean-Pierre Puissechet, προϊστάμενο της Διευθύνσεως Νομικών Υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών, και την Catherine de Salins, σύμβουλο στο ίδιο υπουργείο,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της Δανικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον Jørgen Molde, νομικό σύμβουλο του Υπουργείου Εξωτερικών, της Γερμανικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τους Ernst Röder και Claus-Dieter Quassowski, της Ελληνικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τους Βασίλειο Κοντόλαμο και Παναγιώτη Αθανασούλη, της Γαλλικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από την Catherine de Salins, της Ιταλικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον καθηγητή Luigi Ferrari Bravo επικουρούμενο από τον Ivo Braguglia, avvocato dello Stato, της Ολλανδικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον Ton Heukels, αναπληρωτή νομικό σύμβουλο του Υπουργείου Εξωτερικών, της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενης από τον J. E. Collins, επικουρούμενο από τον Derrick Wyatt, barrister, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από τον Lucio Gussetti, κατά τη συνεδρίαση της 16ης Μαρτίου 1993,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 9ης Φεβρουαρίου 1994,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με Διάταξη της 24ης Ιανουαρίου 1992, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 18 Μαρτίου του ίδιου έτους, ο Giudice conciliatore di Firenze (Ιταλία) υπέβαλε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, ερώτημα σχετικό, πρώτον, με την ερμηνεία της οδηγίας 85/577/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1985, για την προστασία των καταναλωτών κατά τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος (ΕΕ L 372, σ. 31, στο εξής: οδηγία για τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος), και, δεύτερον, με τη δυνατότητα επικλήσεώς της σε διαφορά μεταξύ εμπόρου και καταναλωτή.

- 2 Το ζήτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Paola Faccini Dori, κατοίκου Monza (Ιταλία), και της Recreb Srl (στο εξής: Recreb).

- 3 Από τη Διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι, στις 19 Ιανουαρίου 1989, η εταιρία Interdiffusion Srl συνήψε, χωρίς να της έχει ζητηθεί προηγουμένως από τη Faccini Dori, σύμβαση με αυτή για την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας δι' αλληλογραφίας, στον κεντρικό σταθμό του Μιλάνου (Ιταλία), ήτοι εκτός του εμπορικού της καταστήματος.

- 4 Λίγες ημέρες αργότερα, με συστημένη επιστολή της 23ης Ιανουαρίου 1989, η Faccini Dori ενημέρωσε την εταιρία αυτή ότι ακυρώνει την παραγγελία της. Η εταιρία τής απάντησε στις 3 Ιουνίου 1989 ότι είχε εκχωρήσει την απαίτησή της στη Recreb. Στις 24 Ιουνίου 1989, η Faccini Dori επιβεβαίωσε γραπτώς στη Recreb ότι ακυρώνει την εγγραφή της, επικαλούμενη ιδίως το δικαίωμα υπαναχωρήσεως που προβλέπει η οδηγία για τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος.

- 5 Όπως προκύπτει απο τις αιτιολογικές της σκέψεις, η οδηγία αυτή αποσκοπεί στη βελτίωση της προστασίας των καταναλωτών και στην εξάλειψη των υφισταμένων μεταξύ των σχετικών με την προστασία αυτή εθνικών νομοθεσιών διαφορών, οι οποίες μπορούν να έχουν επιπτώσεις στη λειτουργία της κοινής αγοράς. Στην τέταρτη αιτιολογική της σκέψη, η οδηγία εξηγεί ότι στην περίπτωση συμβάσεων που συνάπτονται εκτός εμπορικού καταστήματος οι διαπραγματεύσεις αρχίζουν με πρωτοβουλία του εμπόρου, ο δε καταναλωτής είναι τελείως απροετοίμαστος και καταλαμβάνεται εξαπίνης. Συχνά ο καταναλωτής δεν είναι σε θέση να συγκρίνει την ποιότητα και την τιμή της προσφοράς με άλλες προσφορές. Κατά την ίδια αιτιολογική σκέψη, αυτό το στοιχείο αφινιδιασμού δεν υπάρχει μόνον στις συμβάσεις που συνάπτονται στο κατ' οίκον εμπόριο, αλλά και σε άλλες μορφές συμβάσεων, όταν τη σχετική πρωτοβουλία αναλαμβάνει ο έμπορος εκτός του εμπορικού του καταστήματος. Επομένως, όπως προκύπτει από την πέμπτη αιτιολογική της σκέψη, σκοπός της οδηγίας

είναι η παροχή στον καταναλωτή δικαιώματος υπαναχωρήσεως επί επτά τουλάχιστον ημέρες, προκειμένου να έχει τη δυνατότητα να εκτιμήσει τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση.

- 6 Στις 30 Ιουνίου 1989, η Recreb ζήτησε από τον Giudice conciliatore di Firenze να υποχρεώσει τη Faccini Dori να του καταβάλει το συμφωνηθέν ποσό, πλέον τόκων και εξόδων.
- 7 Με διαταγή πληρωμής της 20ής Νοεμβρίου 1989, το δικαστήριο αυτό υποχρέωσε τη Faccini Dori να καταβάλει τα ποσά αυτά. Η τελευταία άσκησε ανακοπή κατά της διαταγής αυτής ενώπιον του ιδίου δικαστηρίου, ισχυριζόμενη και πάλι ότι είχε υπαναχωρήσει της συμβάσεως σύμφωνα με τους όρους που προβλέπει η οδηγία.
- 8 Δεν αμφισβητείται ωστόσο ότι, κατά τον χρόνο των ως άνω πραγματικών περιστατικών, η Ιταλία δεν είχε λάβει κανένα μέτρο μεταφοράς της οδηγίας στο εσωτερικό της δίκαιο, καίτοι η προβλεπόμενη για τη μεταφορά της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο προθεσμία έληξε στις 23 Δεκεμβρίου 1987. Συγκεκριμένα, η Ιταλία μετέφερε στο εσωτερικό της δίκαιο την οδηγία με το decreto legislativo (νομοθετικό διάταγμα) αριθ. 50 της 15ης Ιανουαρίου 1992 (GURI, συμπλήρωμα στον αριθ. 27 της 3. 2. 1992, σ. 24), το οποίο άρχισε να ισχύει από τις 3 Μαρτίου 1992.
- 9 Το αιτούν δικαστήριο είχε αμφιβολίες αν, παρά τη μη μεταφορά της οδηγίας από την Ιταλία στο εσωτερικό της δίκαιο κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, μπορούσε να εφαρμόσει τις διατάξεις της.

- 10 Για τον λόγο αυτό, υπέβαλε στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα το οποίο έχει ως εξής:

«Πρέπει η κοινοτική οδηγία 85/577/ΕΟΚ της 20ής Δεκεμβρίου 1985 να θεωρείται επαρκώς ακριβής και λεπτομερής και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, δύναται να παράγει έννομες συνέπειες στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών και του Ιταλικού Δημοσίου καθώς και στις σχέσεις ιδιωτών μεταξύ τους, κατά το χρονικό διάστημα από τη λήξη της ταχθείσας στα κράτη μέλη εικοσιτετράμηνης προθεσμίας προκειμένου να συμμορφωθούν με την οδηγία μέχρι την ημερομηνία κατά την οποία συμμορφώθηκε το Ιταλικό Κράτος;».

- 11 Πρέπει να τονιστεί ότι η οδηγία για τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος επιβάλλει στα κράτη μέλη να θεσπίσουν ορισμένους κανόνες οι οποίοι θα διέπουν τις έννομες σχέσεις μεταξύ εμπόρων και καταναλωτών. Λαμβανομένης υπόψη της φύσεως της διαφοράς, η οποία συνίσταται σε διαφορά μεταξύ εμπόρου και καταναλωτή, το υποβληθέν από το εθνικό δικαστήριο ερώτημα εγείρει δύο ζητήματα που πρέπει να εξεταστούν χωριστά. Το ερώτημα αφορά, πρώτον, τον ανεπιφύλακτο και επαρκώς ακριβή χαρακτήρα των διατάξεων της οδηγίας περί του δικαιώματος υπαναχωρήσεως και, δεύτερον, τη δυνατότητα επικλήσεως, ελλείψει μέτρων μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο, στις διαφορές μεταξύ ιδιωτών οδηγίας επιβάλλουσας στα κράτη μέλη να θεσπίσουν ορισμένους κανόνες οι οποίοι θα διέπουν επακριβώς τις σχέσεις μεταξύ των προσώπων αυτών.

Ως προς τον ανεπιφύλακτο και επαρκώς ακριβή χαρακτήρα των διατάξεων της οδηγίας περί του δικαιώματος υπαναχωρήσεως

- 12 Κατά το άρθρο της 1, παράγραφος 1, η οδηγία έχει εφαρμογή στις συμβάσεις παροχής αγαθών και υπηρεσιών από έμπορο προς καταναλωτή, είτε κατά τη διάρκεια εκδρομής που οργανώνεται από τον έμπορο εκτός του εμπορικού του καταστήματος, είτε κατά τη διάρκεια επισκέψεως του εμπόρου στην κατοικία ή στον τόπο εργασίας του καταναλωτή, όταν η επίσκεψη δεν γίνεται κατόπιν ρητής αιτήσεως του καταναλωτή.

- 13 Το άρθρο 2 ορίζει ότι ως «καταναλωτής» νοείται κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο, με τις συναλλαγές που καλύπτει η οδηγία, επιδιώκει σκοπούς που μπορούν να θεωρηθούν άσχετοι προς την επαγγελματική του δραστηριότητα, ως «έμπορος» δε νοείται κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο, κατά τις ανωτέρω συναλλαγές, ενεργεί στα πλαίσια της εμπορικής ή επαγγελματικής του δραστηριότητας.
- 14 Οι διατάξεις αυτές είναι επαρκώς ακριβείς και παρέχουν στον εθνικό δικαστή τη δυνατότητα να γνωρίζει ποιοι είναι οι οφειλέτες των ενοχών και ποιοι οι δικαιούχοι. Συναφώς, δεν χρειάζεται κανένα ιδιαίτερο μέτρο μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο. Το εθνικό δικαστήριο μπορεί να επαληθεύει μόνον αν η σύμβαση συνήφθη υπό τις συνθήκες που περιγράφει η οδηγία και αν συνήφθη μεταξύ εμπόρου και καταναλωτή κατά την έννοια της οδηγίας.
- 15 Για την προστασία του καταναλωτή που συνήψε σύμβαση υπό τέτοιες συνθήκες, το άρθρο 4 της οδηγίας προβλέπει ότι ο έμπορος υποχρεούται να τον ενημερώνει εγγράφως περί του δικαιώματός να υπαναχωρήσει της συμβάσεως και να του γνωστοποιεί το όνομα και τη διεύθυνση του προσώπου έναντι του οποίου μπορεί να ασκηθεί το δικαίωμα αυτό. Προσθέτει μάλιστα ότι, στα πλαίσια του άρθρου 1, παράγραφος 1, η ενημέρωση αυτή του καταναλωτή πρέπει να πραγματοποιείται κατά τη σύναψη της συμβάσεως. Τέλος, διευκρινίζει ότι τα κράτη μέλη μερμνούν για την πρόβλεψη στην εθνική τους νομοθεσία κατάλληλων μέτρων προστασίας των καταναλωτών, στην περίπτωση που δεν παρασχεθούν οι εν λόγω πληροφορίες.
- 16 Εξάλλου, το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας προβλέπει, ιδίως, ότι ο καταναλωτής έχει το δικαίωμα να απαλλαγεί από τις συνέπειες της υποχρεώσεώς

του αποστέλλοντας ειδοποίηση εντός προθεσμίας επτά τουλάχιστον ημερών από τη στιγμή που ο έμπορος τον ενημέρωσε για τα δικαιώματά του, σύμφωνα με τη διαδικασία και τους όρους που προβλέπει η εθνική νομοθεσία. Η παράγραφος 2 προβλέπει ότι η αποστολή της ειδοποιήσεως αυτής έχει ως συνέπεια την απαλλαγή του καταναλωτή από κάθε υποχρέωση απορρέουσα από τη σύμβαση.

- 17 Τα άρθρα 4 και 5 αναγνωρίζουν, βεβαίως, στα κράτη μέλη κάποιο περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά την προστασία του καταναλωτή, οσάκις ο έμπορος δεν παρέχει την προβλεπόμενη πληροφόρηση, καθώς και όσον αφορά τον καθορισμό της προθεσμίας και τις λεπτομέρειες της υπαναχωρήσεως. Εντούτοις, το γεγονός αυτό δεν θίγει τον ακριβή και ανεπιφύλακτο χαρακτήρα των διατάξεων της οδηγίας που αμφισβητούνται στα πλαίσια της κύριας δίκης. Συγκεκριμένα, αυτό το περιθώριο εκτιμήσεως δεν αποκλείει τη δυνατότητα καθορισμού του ελαχίστου περιεχομένου των δικαιωμάτων. Συναφώς, από το γράμμα του άρθρου 5 προκύπτει ότι η υπαναχώρηση πρέπει να κοινοποιείται εντός προθεσμίας επτά τουλάχιστον ημερών από τη στιγμή που δόθηκε από τον έμπορο στον καταναλωτή η απαιτούμενη πληροφόρηση. Επομένως, είναι δυνατόν να καθοριστει η ελάχιστη προστασία η οποία πρέπει να παρέχεται εν πάση περιπτώσει.
- 18 Επομένως, ως προς το πρώτο ζήτημα, πρέπει να δοθεί στο εθνικό δικαστήριο η απάντηση ότι το άρθρο 1, παράγραφος 1, το άρθρο 2 και το άρθρο 5 της οδηγίας είναι απαλλαγμένα αιρέσεων και επαρκώς ακριβή όσον αφορά τον καθορισμό των δικαιούχων και την ελάχιστη προθεσμία εντός της οποίας πρέπει να κοινοποιείται η υπαναχώρηση.

Επί της δυνατότητας επικλήσεως των διατάξεων της οδηγίας περί του δικαιώματος υπαναχωρήσεως επί διαφοράς μεταξύ καταναλωτή και εμπόρου

- 19 Το δεύτερο σκέλος του ερωτήματος που υπέβαλε το εθνικό δικαστήριο αφορά ειδικότερα το ζήτημα αν, σε περίπτωση μη μεταφοράς της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο εντός της ταχθείσας προθεσμίας, οι καταναλωτές μπορούν να θεμελιώνουν στην οδηγία δικαίωμα υπαναχωρήσεως έναντι των εμπόρων με τους οποίους συνάπτουν σύμβαση και να το επικαλούνται ενώπιον εθνικού δικαστηρίου.
- 20 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, μετά την απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1986 στην υπόθεση 152/84, Marshall (Συλλογή 1986, σ. 723, σκέψη 48), μια οδηγία, αυτή καθαυτή, δεν γεννά υποχρεώσεις εις βάρος ιδιώτη και επομένως δεν μπορεί να γίνει επίκλησή της κατ' αυτού.
- 21 Το εθνικό δικαστήριο τόνισε ότι ο περιορισμός των συνεπειών των απαλλαγμένων αιρέσεων και επαρκώς σαφών οδηγιών, οι οποίες δεν έχουν μεταφερθεί στο εσωτερικό δίκαιο, στις σχέσεις μεταξύ κρατικών φορέων και ιδιωτών θα κατέληγε στο να έχει μια κανονιστική πράξη τον χαρακτήρα αυτόν μόνον στις σχέσεις μεταξύ ορισμένων υποκειμένων δικαίου, ενώ στην ιταλική έννομη τάξη όπως και στην έννομη τάξη κάθε συγχρόνου κράτους στηριζομένου στην αρχή της νομιμότητας, το κράτος είναι υποκείμενο δικαίου όμοιο με οποιοδήποτε άλλο. Αν μπορούσε να γίνει επίκληση της οδηγίας μόνον έναντι του κράτους, αυτό θα ισοδυναμούσε με κύρωση λόγω μη εκδόσεως νομοθετικών μέτρων μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο, ως εάν επρόκειτο για σχέση αμιγώς ιδιωτικής φύσεως.

- 22 Συναφώς, πρέπει να τονιστεί ότι, όπως προκύπτει από την προπαρατεθείσα απόφαση Marschall, της 26ης Φεβρουαρίου 1986 (σκέψεις 48 και 49), η νομολογία περί δυνατότητας επικλήσεως των οδηγιών έναντι κρατικών φορέων στηρίζεται στον δεσμευτικό χαρακτήρα που το άρθρο 189 αναγνωρίζει στην οδηγία, ο οποίος υφίσταται μόνον έναντι «κάθε κράτους μέλους στο οποίο απευθύνεται». Η νομολογία αυτή αποσκοπεί στο να αποκλείσει «να μπορεί ένα κράτος να επωφεληθεί από τη μη συμμόρφωσή του προς το κοινοτικό δίκαιο».
- 23 Πράγματι, θα ήταν απαράδεκτο το κράτος, στο οποίο ο κοινοτικός νομοθέτης επιβάλλει να θεσπίσει ορισμένους κανόνες οι οποίοι θα διέπουν τις σχέσεις του — ή τις σχέσεις των κρατικών φορέων — με τους ιδιώτες και να χορηγήσει σ' αυτούς ορισμένα δικαιώματα, να μπορεί να επικαλεστεί τη μη εκπλήρωση των υποχρεώσεών του προκειμένου να στερήσει τους ιδιώτες από τα δικαιώματά αυτά. Για τον λόγο αυτό, το Δικαστήριο αναγνώρισε τη δυνατότητα επικλήσεως έναντι του δημοσίου (ή κρατικών φορέων) ορισμένων διατάξεων των οδηγιών περί συνάψεως δημοσίων συμβάσεων (βλ. απόφαση της 22ας Ιουνίου 1989 στην υπόθεση 103/88, Fratelli Constanzo, Συλλογή 1989, σ. 1839) και των οδηγιών περί εναρμονίσεως των φόρων κύκλου εργασιών (βλ. απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 1982 στην υπόθεση 8/81, Becker, Συλλογή 1982, σ. 53).
- 24 Η επέκταση της νομολογίας αυτής στον τομέα των σχέσεων μεταξύ ιδιωτών θα κατέληγε στο να αναγνωρισθεί στην Κοινότητα η εξουσία να επιβάλλει με άμεσο αποτέλεσμα υποχρεώσεις εις βάρος ιδιωτών, μολοντί έχει την αρμοδιότητα αυτή μόνον στις περιπτώσεις που της απονέμεται η εξουσία εκδόσεως κανονισμών.
- 25 Επομένως, ελλείψει μέτρων μεταφοράς της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο εντός της ταχθείσας προθεσμίας, οι καταναλωτές δεν μπορούν να θεμελιώνουν στην οδηγία δικαίωμα υπαναχωρήσεως κατά εμπόρων με τους οποίους συνάπτουν σύμβαση και να το επικαλούνται ενώπιον εθνικού δικαστηρίου.

- 26 Εξάλλου, πρέπει να υπομνηστεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου μετά την απόφαση της 10ης Απριλίου 1984 στην υπόθεση 14/83, Von Colson και Kamann (Συλλογή 1984, σ. 1891, σκέψη 26), η υποχρέωση των κρατών μελών, η οποία απορρέει από οδηγία, να επιτύχουν το αποτέλεσμα που επιδιώκει η οδηγία αυτή, καθώς και το καθήκον που έχουν δυνάμει του άρθρου 5 της Συνθήκης να λαμβάνουν κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο κατάλληλο να εξασφαλίσει την εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής, επιβάλλονται σε όλες τις αρχές των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένων των δικαστηρίων στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους. Όπως προκύπτει από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 13ης Νοεμβρίου 1990 στην υπόθεση C-106/89, Marleasing (Συλλογή 1990, σ. I-4135, σκέψη 8), και της 16ης Δεκεμβρίου 1993 στην υπόθεση C-334/92, Wagner Miret (Συλλογή 1993, σ. I-6911, σκέψη 20), εφαρμόζοντας το εθνικό δίκαιο — είτε πρόκειται για προγενέστερες είτε για μεταγενέστερες της οδηγίας διατάξεις — ένα εθνικό δικαστήριο, που καλείται να το ερμηνεύσει, οφείλει να πράξει τούτο κατά το μέτρο του δυνατού υπό το φως του κειμένου και του σκοπού της οδηγίας, ώστε να επιτευχθεί το αποτέλεσμα που αυτή επιδιώκει, συμμορφούμενο έτσι προς το άρθρο 189, τρίτο εδάφιο, της Συνθήκης.
- 27 Εξάλλου, πρέπει να υπομνηστεί ότι, οσάκις το προβλεπόμενο από την οδηγία αποτέλεσμα δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί δια της ερμηνευτικής οδού, σύμφωνα με την απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1991 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-6/90 και C-9/90, Francovich κ. λπ. (Συλλογή 1991, σ. I-5357, σκέψη 39), το κοινοτικό δίκαιο υποχρεώνει τα κράτη μέλη να αποκαθιστούν τις ζημιές που προκαλούνται στους ιδιώτες λόγω μη μεταφοράς οδηγίας στο εσωτερικό τους δίκαιο, εφόσον πληρούνται τρεις προϋποθέσεις. Πρώτον, η οδηγία πρέπει να έχει ως σκοπό τη χορήγηση δικαιωμάτων στους ιδιώτες. Δεύτερον, το περιεχόμενο των δικαιωμάτων αυτών πρέπει να μπορεί να προσδιοριστεί βάσει των διατάξεων της οδηγίας. Τέλος, πρέπει να υφίσταται αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παραβάσεως της υποχρέωσης του κράτους και της βλάβης που υπέστησαν οι ζημιωθέντες.
- 28 Αναμφισβήτητα, η οδηγία για τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος έχει ως σκοπό τη χορήγηση δικαιωμάτων σε ιδιώτες και είναι εξίσου βέβαιον ότι το ελάχιστο περιεχόμενο των δικαιωμάτων αυτών μπορεί να προσδιοριστεί βάσει μόνον των διατάξεων της οδηγίας (βλ. ανωτέρω σκέψη 17).

29 Εφόσον υπάρχει ζημία και η ζημία αυτή οφείλεται στην παράβαση εκ μέρους του κράτους της υποχρεώσεώς του, στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να διασφαλίσει, στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου της ευθύνης, το δικαίωμα των ζημιωθέντων καταναλωτών να αποζημιωθούν.

30 Ός προς το δεύτερο πρόβλημα που θέτει το εθνικό δικαστήριο και ενόψει των ως άνω σκέψεων, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, ελλείψει μέτρων μεταφοράς της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο εντός της ταχθείσας προθεσμίας, οι καταναλωτές δεν μπορούν να θεμελιώνουν στην οδηγία δικαίωμα υπαναχωρήσεως κατά εμπόρων με τους οποίους συνάπτουν σύμβαση και να το επικαλούνται ενώπιον εθνικού δικαστηρίου. Εντούτοις, το εθνικό δικαστήριο υποχρεούται, οσάκις εφαρμόζει διατάξεις του εθνικού δικαίου προγενέστερες ή μεταγενέστερες της οδηγίας, να τις ερμηνεύει στο μέτρο του δυνατού υπό το φως του κειμένου και του σκοπού της οδηγίας.

Επί των δικαστικών εξόδων

31 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Δανική, η Γερμανική, η Ελληνική, η Γαλλική, η Ιταλική, η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου καθώς και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, οι οποίες κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπιπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε, με Διάταξη της 24ης Ιανουαρίου 1992, ο Giudice conciliatore di Firenze, αποφαίνεται:

- 1) Το άρθρο 1, παράγραφος 1, το άρθρο 2 και το άρθρο 5 της οδηγίας 85/577/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1985, για την προστασία των καταναλωτών κατά τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος είναι απαλλαγμένα αιρέσεων και επαρκώς ακριβή όσον αφορά τον καθορισμό των δικαιούχων και την ελάχιστη προθεσμία εντός της οποίας πρέπει να κοινοποιείται η υπαναχώρηση.
- 2) Ελλείπει μέτρων μεταφοράς της οδηγίας 85/577 στο εσωτερικό δίκαιο εντός της ταχθείσας προθεσμίας, οι καταναλωτές δεν μπορούν να θεμελιώνουν στην οδηγία δικαίωμα υπαναχώρησης κατά εμπόρων με τους οποίους συνάπτουν σύμβαση και να το επικαλούνται ενώπιον εθνικού δικαστηρίου. Εντούτοις, το εθνικό δικαστήριο υποχρεούται, οσάκις εφαρμόζει διατάξεις του εθνικού δικαίου προγενέστερες ή μεταγενέστερες της οδηγίας, να τις ερμηνεύει στο μέτρο του δυνατού υπό το φως του κειμένου και του σκοπού της οδηγίας αυτής.

Due	Mancini	Moitinho de Almeida
Diez de Velasco	Edward	Κακούρης
Joliet	Schockweiler	Rodríguez Iglesias
Grévisse	Zuleeg	Kapteyn
		Murray

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 14 Ιουλίου 1994.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος

R. Grass

O. Due